

Незважаючи на оперативні дії, що розгорнулися на ідеологічному фронті тодішнього радянське керівництво основну мету спрямувало на тотальне охоплення усіх сіл та містечок краю друкованим словом. Та нажалі населення краю сприймало нову радянську газету з прохолодою вбачаючи в ній скоріше її практичне застосування. Крім того назви всіх газет були чужими по змісту і духу, вони не сприймалися тими хто їх був зобов'язаний виписувати і тими хто отримував їх від «агітаторів», не говорячи уже про зміст самих статей. Більшість редакторів районних газет не мали фахової освіти, а про вищу освіту взагалі годі говорити!. Ручне управління партійних функціонерів вносила хаос і без того в неорганізовану агітаційно-пропагандистську форму впливу на світогляд жителів Тернопілля. Місцеві чиновники намагаючись вгодити обласним партійним діячам не жаліли яскравих обіцянок і захмарних планів у своїх районних виступах і публікаціях за що ж і потім були критиковані на сторінках обласних газет.

Список використаних джерел:

1. ДАТО. Ф. П-1. ОП-1. спр. 8. арк. 88
2. ДАТО. Ф. П-1. ОП-1. спр. 3. арк. 70-71.

Мельников Е.О.

аспірант,

Маріупольський державний університет

ВІЙСЬКОВІ РЕФОРМИ Д. МІЛЮТІНА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1862-1874 РОКИ)

Зі здобуттям Україною незалежності розпочалося створення якісно нових Збройних Сил держави. Це зумовлює необхідність детального вивчення історичного досвіду, здобутого українським народом у різного роду мілітарних перетвореннях, у тому числі й у добу «великих реформ». Успішне військово-будівництво можливе лише за умови серйозного наукового обґрунтування та достовірної реконструкції військового реформування на українських землях у минулому.

Увагу вивченню військових реформ приділяли авторитетні радянські історики Л. Бескровний, П. Зайончковський, але питання реформування армії на українських землях у 1862-1874 рр. розглядалося в контексті впровадження та здійснення політики «великих реформ» Російської імперії [2; 4; 5]. Сучасні російські дослідники А. Безугольний, Н. Ковалевський, М. Корольов, С. Кузнецов у своїх наукових роботах розглядали реформи Д. Мілютіна як еволюцію та розвиток Збройних Сил Росії, не враховуючі, що мілітарна імперська політика мала місце й на землях України [1; 7; 8].

Після поразки в Кримській війні перед керівництвом імперської Росії постало питання модернізації армії. Заходи з реорганізації збройних сил Російської імперії здійснювалися під керівництвом військового міністра Д. Мілютіна, і тому в історичній літературі часто називаються «реформами

Мілютіна». Д. Мілютін мав замінити «плацпарадну» військову систему на нову, яка відповідала б вимогам прогресу військової справи, тенденціям розвитку армій передових європейських держав. У спеціальній доповіді він запропонував Олександрові II зменшити термін загальної служби для нижніх чинів з 25 до 15 років (6 в строю і 9 в запасі); децентралізувати військове управління, створивши військові округи для гнучкості і швидкості мобілізації, широкого прояву ініціативи на всіх рівнях керівництва; підвищити якість офіцерського корпусу, переглянувши порядок просування по службі і змінивши систему навчання й виховання у військових училищах і кадетських корпусах; переробити побут армії, відмінити жорстокі та принизливі покарання [6].

У травні 1862 р. Д. Мілютін запропонував створити територіальну окружну систему, при якій постачання та матеріально-технічні функції покладалися на штаб округу, а оперативне командування зосереджувалася в руках дивізійних командирів. Нова система помітно спрощувала військове управління, а також усувався істотний недолік – крайня централізація управління в міністерстві [5, с. 97].

Влітку 1862 р. на українських землях було засновано перший військовий округ – Київський. До складу Київського військового округу на момент його створення входили Київська, Волинська та Подільська губернії. За територіальними масштабами округ був поділений Дніпром на дві частини. Західна частина межувала з Австрією, тому землі на південь від Полісся були стратегічно важливими для розгортання армії у разі військових дій. Східна частина округу була тиловою базою, бойові зіткнення там були малоімовірними [1; 2].

12 грудня 1862 р. на землях України з'являється Одеський військовий округ. До складу його входили Херсонська, Катеринославська, Таврійська, Бессарабська (без Хотинського повіту) губернії і Балтський повіт Подільської губернії. Округ межував з Румунією, Австро-Угорщиною, проходив по узбережжю Чорного моря від гирла Дунаю до Керченської протоки [1; 2; 3].

6 серпня 1864 р. було засновано Харківський військовий округ. До складу округу входили Харківська, Полтавська, Чернігівська, Курська, Орловська, Воронезька губернії. Всі три округи мали структуру головного окружного управління, яка включала в себе: Загальне командування і штаб, Окружне інтендантство, Артилерійське управління, Інженерне управління та Лікарсько-госпітальне управління [1; 2; 3].

Після впровадження реформ Д. Мілютіна у другій половині XIX ст. Російській імперії потрібні були кваліфіковані офіцерські кадри для поповнення командного складу Київського та Одеського військових округів. Кадетські корпуси, які діяли на території України з 30-х років XIX ст. через неефективність викладання та заворушення кадетів, відміну кріпосного права та початок військового реформування були перетворені у військові гімназії. Скорочення викладання військової справи та розширення загальноосвітнього курсу – саме на це імператорський уряд приділив увагу під час реформування [3].

В 1865 р. було відкрито три піхотних училища: Київське великого князя Костянтина Костянтиновича (з 1897 р. Київське військово-училище), Одеське та Чугуївське. В залежності від профілю навчально-військового закладу з них виходили відповідні офіцерські кадри. В піхотних училищах налічувалось 400

юнкерів для проходження повного навчального курсу. Випускники здобували звання підпоручиків та розподілялися по військових частинах [2; 10].

З 1865 р. на українських землях діяло Єлісаветградське кавалерійське училище. Цей військово-навчальний заклад налічував 300 юнкерів. Після проходження навчального курсу випускники поповнювали офіцерський склад військових округів Російської імперії на території України [3].

Пильна увага була звернена на переозброєння армії більш сучасною стрілецькою та артилерійською зброєю. Вся система підготовки була спрямована на бойову підготовку частин, вироблення вмінь діяти відповідно до місцевості та в будь-якій обстановці. У навчальні програми було включено проведення маневрів, практичних стрільб, розвиток фізичних навичок і поширення грамотності серед нижчих чинів. Посилилось виховання саме бойових якостей на фоні здійснення заходів із піднесення розумового і морального стану військ.

Після скасування тілесного покарання ставлення до солдатів, серед яких було багато українців, поступово змінювалося. Простий військовослужбовець став розглядатися як людина, свідомий захисник вітчизни. Після багаторічної розробки і багаторазових обговорень 1 січня 1874 р. замість рекрутського набору вводилася загальна військова повинність. В інтересах посилення військової потужності до збройних сил залучалися тепер всі стани. Призовний рік визначався в 21 рік. Термін дійсної служби зменшувався до 6 років в піхоті і до 7 років на флоті. Новий принцип комплектування дозволяв накопичувати військово-навчений резерв, шляхом мобілізації вдвічі збільшувати армію мирного часу у воєнний період [9].

Таким чином, внаслідок військових реформ Д. Мілютіна на українських землях скоротилась чисельність імперської армії; було створено мережу військових і юнкерських училищ, куди приймалися представники усіх станів; удосконалено систему військового управління – введено військові округи; почалося переозброєння армії; введення загальної військової повинності замість рекрутського набору та скорочення термінів служби призвело до появи у суспільстві та військовому середовищі нового розуміння образу військовослужбовця.

Список використаних джерел:

1. Безугольный А. Ю., Ковалевский Н. Ф., Ковалев В. Е. История военно-окружной системы в России. 1862-1918 / А. Ю. Безугольный, Н. Ф. Ковалевский, В. Е. Ковалев. – М.: Центрполиграф, 2012 – 502 с.
2. Бескровный Л. Г. Русская армия и флот в XIX веке. Военно-экономический потенциал / Л. Г. Бескровный. – М.: Наука, 1973. – 432 с.
3. Волков С. В. Русский офицерский корпус / С. Волков. – М.: Воениздат, 1993. – 368 с.
4. Зайончковский П. А. Самодержавие и русская армия на рубеже XIX–XX столетий: 1881-1903 / П. А. Зайончковский. – М., 1973. – 429 с.
5. Зайончковский П. А. Военные реформы 1860-1870 годов в России / П. А. Зайончковский. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1952. – 371 с.
6. Жарский А. П. Военные реформы Д. А. Милютина 1860-1870 гг. / А. П. Жарский // Защита и безопасность. – 2011. – № 4(59). – С. 45–47.
7. Королёв М. А. Преобразование армии и флота Российской империи в контексте военных реформ: вторая половина XIX – начало XX вв.: Дис...канд. ист. наук 07.00.02 – Отечественная история. – М., 2009. – 214 с.

8. Кузнецов С. В. Влияние реформ Д. А. Милютина на военную историю России конца XIX – начала XX века / С. В. Кузнецов // Мир науки, культуры, образования. – 2013, № 5. – С. 363–366.

9. Устав о Воинской Повинности. – СПб, 1874.

10. Перепеловский К. М. Киевское Великого Князя Константина Константиновича Военное Училище. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://militera.lib.ru/h/perepelovsky_k01/index.html

Нежута С.О.

студент,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ПОСТАТЬ ПИЛИПА ОРЛИКА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

З здобуттям Україною незалежності в 1991 році розвиток науки, зокрема історичної, зазнав кардинальних змін. Українські історики мають змогу відкрито заявляти про свої погляди і правдиво висвітлювати історичні події ґрунтуючись на історичних джерелах, а не на вказівках комуністичної партії. Тому українська історіографія кінця ХХ – поч. ХХІ ст. кардинально відрізняється від заангажованої комуністичної історіографії ХХ ст. В останній час було пролито світло на низку історичних подій, по новому охарактеризовано постаті які відіграли важливу роль в українській історії. Однією з таких постатей був Пилип Орлик.

За останнє десятиліття було опубліковано декілька потужних праць, пов'язаних з життям та діяльністю Пилипа Орлика. Зокрема в 2006 році видано книгу «Конституція, маніфести та літературна спадщина» [2] в якій зроблено першу спробу зібрати публіцистичні, політичні та художні твори Пилипа Орлика. У виданні вміщено в оригіналі та в перекладі сучасною українською мовою дві панегіричні поеми «Алцід російський» та «Гіппомен сарматський», стосовно якого О. Трофимчук говорить, що це: «типовий зразок елітарного мистецтва епохи бароко, зразок «високого бароко»» [2, с. 637], конституцію 1710 року, а також добірку яку склали маніфести, листи, договори та «Діярій подорожній» який на думку В. Шевчука є: «один з найвидатніших українських зразків так званої діаріушної прози, в якому з'єднано щоденникові записи з поетикою прози пілігримської, мандрівної...» [9, с. 249]. Відзначимо, що французький науковець Д. Бовуа стверджує, що діаріуш П. Орлика є пам'яткою значно ціннішою за «*Pacta et constitutiones legum libertatumque Exercitus Zaporoviensis*» («Пакти і конституції законів і свобод Війська Запорозького»: «Франції пощастило володіти документом, набагато ціннішим за так звану конституцію 1710 р., який подає значно опукліше постать цієї особи» [1, с. 323].

Відомою дослідницею «Щоденника» є Валентина Соболевська яка зауважує, що незважаючи на його своєрідну жанрову структуру типу *silva rerum*, у ньому можна простежити декілька провідних мотивів: тривогу за власне життя;